

'Bize Devlet Kapitalizmi Gerek'

Brest-Litovsk Anlaşması'nın ardından huzurlu bir dönemin geleceği beklende yanlış bir beklentiye sahip olan Lenin, altı ay kadar önce kaldırıp bir kenara bırakmış olduğu *Tehdit Edici Felaket* başlıklı çalışmasından hareketle bir ekonomik strateji geliştirme uğraşına girişti. Mart-Haziran 1918 arasında kalan aylar boyunca, zamanının önemlice bir kısmını sanayinin yönetimi ve ekonominin yeniden inşasına yönelik bazı önlemlerin alınması konusunda çözümler bulma çabasına hasretti.

Altüst olmuş bir ekonomi

Rusya'nın bütünü ciddi bir karışıklık içindeydi. *Manchester Guardian* gazetesi için muhabirlik yapan ve 1917 ile 1918 yıllarında Rusya'nın çepitli behirlerini dolayan bir İngiliz gazeteci, ülkenin içinde bulunduğuy ekonomik çöküntüyü canlı bir biçimde tasvir ediyordu:

"Anarşi diyebileceğimiz bir durumun Kasım, Aralık ayları ile Ocak ayının büyük bölümü boyunca Kuzey Rusya'daki sanayileri egemenliği altına almış olduğunu söylemek bir abartma sayılmamalı... Ortada müpterek bir sanayi planı yoktu. Fabrika komitelerinin kendilerine yol göstermesini umabilecekleri bir otoritenin varlığı söz konusu değildi. Komiteler tamamen kendi başlarına hareket ettiler ve ülkenin yakını geleceği ile bölge yapımı açısından en yakıcı sorun olacağı gözlenen üretim ve dağıtım sorunlarını çözüme çalıştılar. Kimi yerlerde hammadde temin edilebilmesi için işletmelerdeki makineler satıldı. Fabrikalar anarşinin hüküm sürdüğü komünlere benziyordu... Anarko-sendikalist eğitimler kontrolden çıkmaya başladılar." (1)

Savaşın tahribatına uğramış sanayi gerilemeye devam etti. Kapitalist Riyabuşinski'nin tehditkar ifadesiyle söylessek, 'açlığın kemik eli' 1918 ilkbaharında tüm halkı pençesine almıştı. Durumun ne denli kritik bir aşamaya varmış olduğunu en çarpıcı göstergelerinden biri, Lenin'le yiyecekte sorumlu komiser Tsiurupa'nın 11 Mayıs 1918'de tapra Sovyetlerine göndermiş oldukları telgraftır:

"Petrograd benzeri görülmemiş bir yoksulluk içinde bulunuyor. Behirde ekmek yok. Halka eldeki son patates unuyla ekmek kabukları veriliyor. Kıyıl başkent açlıktan yok olmanın eşiğinde. Aç yığınların hoşnutsuzluğunu Sovyet Hükümeti'ne karşı yönelten karıştı-devrim başını kaldırmaya başlamış bulunuyor. Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adına sizleri derhal Petrograd'a yardım etmeye çağırıyorum. Bu konuda aldığınız önlemleri telgrafla Yiyecek Komiserliği'ne bildirin." (2)

Ekmek isyanları ülkenin her yanına yayılıyordu. Viktor Serge bunları yazıyor:

"Açlık öylesine yakıcıydı ki, Petrograd yakınlarındaki Tsarkoe Selo'da halka kişi başına günde 100 gram ekmek veriliyordu. Bunun sonucu olarak ayaklanmalar baş gösterdi. (6-7 Nisan'da) 'Yapışın Kurucu Meclis!' ve hatta 'Yapışın Nikolas II!' haykırıları iştiliyordu. 19 Nisan'da... Smolensk'te 'açlıktan ileri gelen ayaklanmalar' vardı... Bu dönemde [diye yazıyor bir işçi militan], Petrograd'ta atlara rastlamak neredeyse olanaksızdı; bunlar ya ölmüş, ya sahiplerince yenmiş veya hükümetçe el konmuş, ya da köylere gönderilmişti. Ortada kedi ve köpek de yoktu... İnsanlar çay ve ketentohumu yağıyla yapılmış patates çörekleriyle besleniyorlardı. [Petrograd'taki] Viborg Sovyeti Yürütme Komitesi'nin bir üyesi olarak, *bütün hafta boyunca* işçilere ekmek ya da patates karnesi verilmeden geçen zamanlar olduğunu biliyorum; o günlerde işçilere verilebilen yegane şey ayçekirdeği ile birkaç tür kuruyemişti... Sovyet Hükümeti tam bir çaresizlik içinde görünüyordu." (3)

"Moskova'da halka açık bir toplantıda konuşan Troçki, cebinden çıkardığı bir tomar telgrafı okumaya başladı: 'Viksi, Nizni-Novgorod eyaleti: dükkanlar boş, işler kötüye gidiyor, açlık dolayısıyla işçi açlığı yüzde otuzu buluyor. İnsanlar açlıktan kırılıyor

yorlar.' Serglev-Posoda'dan gelen telgrafta bunlar söyleniyor: 'Ya ekmek gelir, ya da bütünüyle mahvoluruz!' Briansk'tan gelen 30 Mayıs tarihli telgraf: 'Ölüm oranları korkunç boyutlarda, özellikle Maltsov ve Briansk'taki fabrika bölgeleri civarındaki çocuk ölümleri; tifüs salgını yayılıyor.' Moskova yakınlarındaki Klin'den gelen telgraf: 'Behir iki haftadır ekmeksiz.' Paslov-Posoda'dan: 'Halk aç, mısır bulmak olanaksız.' Doogobuz'dan: Açlık, salgın hastalıklar..."(4)

Açlığın yol açtığı sonuçlardan biri ulaşımın çökmesi oldu. 1 Ocak 1917'de 5.100 olan işgöremez durumdaki lokomotif sayısı 1 Ocak 1918'e gelindiğinde 10.000'e yükselmşti; bir başka deyişle, 1 Ocak 1918'de elde bulunan lokomotiflerin yüzde 48'i hizmet dışı kalmış durumdaydı.(5)

Sanayi de tamamen çökmüş durumdaydı. Elde fabrika işçilerini besleyecek yiyecek olmadığı gibi, sanayi, üretim için gerekli hammadde ve yakıttan da yoksundu. Bakü, Grozni ve Emba bölgelerindeki petrol alanları tamamen atıl haldeydi. Aynı şey kömür havzaları için de geçerliydi. Hammadde üretimi bundan daha iyi durumda değildi. Türkistan'daki pamuk üretimi 1917'deki düzeyinin yüzde 10-15'ine kadar düşmüştü.

Sanayinin çöküşü işçilerin işsiz kalmaları anlamına geliyordu. Petrograd'taki Treugolnik fabrikası yakıt yokluğundan kapatıldığında, fabrikanın 18.000 işçisi işsiz duruma düştü. Petrograd'taki boru fabrikalarının Penza'ya nakledilmesi sonucu Petrogradlı 2.000 işçi işinden oldu. Siemens ve Halske işletmelerinde işçi sayısı 1.200'den ilkin 700'e, ardından 300'e düştü. Nevsky tersaneleri de kapatıldı ve burada çalışan 10.000 işçi işsizler ordusuna katıldı. Obukhov fabrikaları kömür yokluğu dolayısıyla kapandı. Toplam 14.000 işçi işini yitirdi. Aynı şey Putilov fabrikalarının da başına geldi ve 30.000 insan işten çıkarıldı.(6)

Sanayideki çöküş ve işçilerin işten çıkarılması durumu diğer şehirlerde de yaşandı. Kesin önlemlerin alınması zorunluydu. Durum ne denli iç karartıcı olursa olsun, Lenin sorumluluktan kaçacak bir insan değildi.

'Bize devlet kapitalizmi gerek'

Lenin, daha önceleri, *Tehdit Edici Felaket* başlıklı çalışmasında, Marks ve Engels tarafından *Komünist Manifesto*'da geliştirilmiş olup iktidarın proleterya tarafından ele geçirilmesini takiben uygulanacak reformlardan oluşmuş geçiş programını geliştirmiş ve ayrıntılarıyla ortaya koymuştu. Pimdi, Mart/Nisan 1918'de ise, bütünüyle yeni bir formülasyon geliştirdi. Lenin'in yeni formülasyonuna göre, kapitalizm ile sosyalizm arasında, kendisinin özel sektörün devlet eliyle düzenlenmesiyle eşanlamly saydığı 'devlet kapitalizmi' uygulamasının yer alması gerekiyordu. Devlet kapitalizminin savunulması, onun bu dönemdeki ekonomik siyasetinin özünü oluşturdurdu. Lenin, devlet kapitalizmi ile, özel mülkiyetteki sanayi ile birleşik yönetimin esas olduğu ek bir dönemi kastediyordu. Gelecekteki ekonomik gelişmenin esas olarak karma şirketler (mixed companies), devlet sektörü ile özel sektörün birlikteliği, yabancı sermayeyi çekme gücü, imtiyazlar tanıma, vb. temelinde, yani, üretimin proleter devlet tarafından kontrol edilip yönlendirilen kapitalist ve yarı-kapitalist biçimleriyle gerçekleştirildiğini düşündü. Bu koşullar altında, kooperatif örgütler devlet kapitalisti sanayi tarafından üretilmiş malların bölüşümüne katılacaklar, dolayısıyla sanayiye köylülükle ilişkilendiren devlet kapitalisti ekonomik aygıtın kurucu bir unsuru haline geleceklerdi.*

Kuşkusuz devlet kapitalizmi başarılmak istenen şey değildi: "Biz... işçilere anlatmak zorundayız: Evet, bu geri bir adımdır, ancak bir çıkış yolu bulabilmek için kendi başımızın çaresine bakmak zorundayız."(8)

Lenin, niyetin ne olduğunu ifade etmekle yetinmedi. Devletle özel sermaye arasında bir ortaklığın kurulmasını sağlamak için ciddi girişimlerde bulundu. Buna uygun olarak, ülkenin lokomotif ve vagon üreten önemli fabrikalarını elinde bulunduran demir ve çelik sektörünün önde gelen patronlarından Mesçerski ile görüşmeler başlatıldı. Mart 1918'de, Mesçerski zekice bir öneride bulundu; söz konusu öneriye göre, metalurji sektöründe yeni bir tröst kurulacak,

bunun yarý hissesi kendi þirketler grubuna ve diðer yarýsý devlete ait olacak, kendi grubu bu ortaklýðý temsilen tröstün yönetimini tek baþına üstlenecekti. VSNKh, Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi, küçük bir oy farkıyla saðlanan çoðunluk kararıyla, görüþmelerin bu öneri temelinde sürdürülmesine karar verdi. Hemen hemen aynı günlerde, Stakhaev adýnda bir baþka sanayici Urallar'da bir demir-çelik tröstü kurulmasını, kendi grubunun 200 milyon ruble sermaye ile bu tröstün kuruluşuna katýlmasını önerdi; devlet de yine 200 milyon sermaye koyacak, isimlerini belirtmediði Amerikalý sermayedarlar ise 100 milyon ruble ile tröstün üçüncü ortaðý olacaklardý. Stakhaev'in alternatif olarak sunduðu ikinci öneri, sermayenin tamamýnýn devlet tarafından tedarik edilmesini, tröstün yönetiminin devlet adına Stakhaev'in grubu tarafından yerine getirilmesini öngörüyordu.

Bir diðer sermayedarlar grubu, dýþ ticaretin mal mübadelesi temelinde geliþtirilmesi için uluslararası ticaret þirketlerinin -Rus-Fransız, Rus-Amerikan, Rus-Japon- kurulması için bir proje sundu. Buna yakýn günlerde, Rus-Amerikan ticaret ilþkileriyle ilgili olarak Amerikan tarafýna sunulmak üzere bir memorandum hazýrlanmýþtı; buna göre, Amerikan sermayesi Sibirya ve Kuzey Rusya'daki balýkçýlık, madencilik, ziraat sektörlerinin iþletilmesine katýlmaya davet edilecekti.(9)

Lenin, sanayi sektöründe, genel olarak, iktidardaki proleterya ile hala özel mülkiyete sahip kapitalistler arasında iþ temelinde bir uzlaşmanın saðlanması için çaba gösterdi. Nitekim, iþçi kontrolü ile ilgili olarak 14 (27) Kasým'da yayınlanmýþ olan kararname, fabrika komitelerine 'iþyeri yönetimini denetleme' ve 'asgari üretim düzeyini saptama' hakký veriyor ve yönetimin bütün yazýþmalarýný ve muhasebe kayýtlarýný inceleme yetkisi tanýyordu; aynı zamanda, bu kararnameye ek olarak yayınlanmýþ genel talimatnamelerle iþletmenin idaresiyle ilgili emirler verme yetkisinin yalnızca mal sahibine tanýnmýþ olduðu açık biçimde ifade ediliyor, fabrika komitesinin iþletme yönetimine müdahale etmesi ya da onun verdiði emirleri geçersiz sayması yasaklanýyordu. 9. Madde, fabrika komitelerinin, kendilerinden yüksek bir otoritenin onayý olmadýðý sürece, 'iþletmeyi mülk edinmesini veya onu yönetmesini' yasaklıyordu.

Lenin, proleterya diktatörlüðü ile kapitalistler arasında bir uzlaşmanın gerekli olduðu düþüncesinde son derece ısrarlıydý:

"Bugünkü görev, sermayeye karþý saldýrýyı sürdürmek gibi basit bir formülasyonla tanımlanamaz. Her ne kadar sermayenin iþini bitirmiþ olmadýğımız açıksa da, her ne kadar emekçi halkın bu düþmanýna karþý saldýrýyı sürdürmek kesinlikle bir zorunluluk ise de, böyle bir formül hatalý, somut olmayan, bugünkü durumun *özgüllüðünü* hesaba katmayan bir formül olur; bugünkü durumda, *gelecekte* yolumuza baþarıyla devam edebilmek için, saldýrýmızý *bugün için* 'ertelemek' zorundayız.

"Bu durum, sermayeye karþý savaftaki konumumuzu, düþman topraklarınýn üçte ikisini ele geçirdikten sonra yeniden güç toplayabilmek, cephanelik ve savaş gereçleri ikmalinde bulunabilmek, muhabere hatlarını tamir edip yenileyebilmek, yeni depo ve ambarlar inþa edebilmek, yeni birliklerle gücünü takviye edebilmek, vs. için saldýrýsýný durdurmaya zorlanan muzaffer bir ordunun konumuyla karþılaþtırılarak açıklanabilir. Bu koþullar altında, tam da düþmanın geri kalan topraklarını da ele geçirebilmek, yani nihai ve tam zafere ulaþabilmek için, söz konusu ordunun saldýrýsına ara vermesi bir zorunluluktur. İçinde bulunulan anın nesnel koþullarının bizi sermayeye karþý saldýrýmızda tam da bu türden bir 'erteleme'ye zorladýğıný anlayamamýþ olanlar, bugünkü siyasi durumun ne olduðuna ilþkin hiçbir kavrayıþa da sahip deðiller."(10)

'Burjuva uzmanlara ihtiyacımız var'

Lenin, burjuva teknisyenlerden ve burjuva uzmanlardan doðru bir biçimde yararlanılmaksızın ekonomik çöküþün önüne geçmenin mümkün olamayacağını hiçbir kuþkuya yer veremeyecek kadar net bir dille ifade etti: "Þu an, burjuva aydýnların kendi çalıþmamız içine çekilmeleri acil, ertelenemez, temel görevdir."(11)

"Bilgi, teknoloji ve deneyimin çeşitli alanlarındaki uzmanların rehberliği olmaksızın sosyalizme geçiş imkansız olacaktır; çünkü, sosyalizm, kapitalizm tarafından gerçekleştirilmiş temelde, bilinçli bir kitlenin kapitalizme oranla daha yüksek bir emek üretkenliğine geçmesini öngörür."

Lenin, sorunu son derece pratik bir yoldan tartışır:

"Rus Sovyet Cumhuriyeti'nin bin adet birinci sınıf bilim adamı ve uzmana ihtiyaç duyduğunu varsayalım... Ayrıca, bu 'birinci dereceden yıldızlar'ın ücretlerini ödemek zorunda olduğumuzu farz edelim... Bu, kişi başına yılda 25.000 ruble eder. Toplam miktarın (25.000.000 ruble) iki katına (burada en önemli örgütsel ve teknik görevlerin özellikle başarıyla ve hızlı bir şekilde yerine getirilmesi dolayısıyla ikramiye ve primler ödemek zorunda kalacağımız varsayıyoruz), hatta (daha acil ihtiyaç duyduğumuz birkaç yüz yabancı uzmanı da devreye sokmak zorunda kalacağımız düşünürsek) dört katına çıkarılmasının zorunlu olacağını farz edelim. Bu durumda sorulması gereken soru şudur: Sovyet Cumhuriyeti tarafından halkın emeğinin modern, bilimsel ve teknolojik temellerde yeniden örgütlenmesini sağlamak amacıyla sarf edilecek yıllık elli ya da yüz milyon ruble aşırı ya da katlanılamayacak kadar ağır bir bedel midir? Elbette ki hayır. Sınıf bilinçli işçilerin ve köylülerin ezici çoğunluğu böyle bir harcamaya onay verecektir; çünkü, bunlar, geri kalmışlığımızın bize yüz milyonlarca rubleye mal olduğunu kendi deneyimlerinden bilmektedirler... Yüksek ücretlerin -hem Sovyet otoriteleri hem de işçi kitlesi üzerindeki- yozlaştırıcı etkisi tartışmaya yer vermeyecek kadar açıktır. Bununla birlikte, mantıklı ve dürüst her işçi ve yoksul köylü, kapitalizmin peytansı mirasından bir anda kurtulamayacağımız konusunda bizimle aynı fikirde olacak, bu durumu itiraf edecektir." (12)

Proleterya seçeneksizdir. İktidarı almış olan proleterya, kapitalizm altında kazanılmış deneyimlere yaslanmak durumundadır:

"Tröstlerin organizatörlerinden *bilgi edinilmeksizin* sosyalizmin yaratılması veya uygulamaya konması *olanaksızdır* ve ancak bu gerçeği kavrayanlar komünist olarak adlandırılmayı hak edebilirler. Sosyalizm zihinde canlandırılan uydurma bir şey değil, tröstler tarafından yaratılmış olanın proleteryanın iktidarı ele geçirmiş öncüsü tarafından asimile edilmesi ve uygulamaya geçirilmesidir. Bizim, proleteryanın partisinin, büyük ölçekli üretimi tröstlerin örgütlendiği yoldan ve o temelde örgütlenme yeteneğini kazanmaktan, bu yeteneği birinci sınıf kapitalist uzmanlardan kazanmaktan *başka bir seçeneğimiz yoktur*."

Ancak, Lenin yakıcı gerçeği gizlemeye de çalışmadı. Uzmanlara ayrıcalıklar tanınması komünist ilkelerin bir ihlali idi:

"Bugün eski burjuva yönetime başvurmak ve üst düzey burjuva uzmanlara 'hizmetlerine' karşılık yüksek ücretler vermek zorundayız... Açıkça söylersek, bu bir tavizdir, Paris Komünü'nün ve her proleter iktidarı öngördüğü tüm ücretlerin ortalama bir işçinin aldığı ücret düzeyine indirgenmesi, kariyerizmle yalnızca sözde değil fiilen mücadele edilmesi ilkesinden ayrılmayı ifade eder.

"Dahası, bu önlem, sermayeye karşı saldırıya (sermaye parasal bir toplam değil, belli bir toplumsal ilişkidir) -belli bir alanda ve belli bir düzeye kadar- ara verilmesi anlamıyla sınırlı kalmaz, fakat ayrıca, en baştan itibaren yüksek ücretlerin ortalama işçinin aldığı ücrete indirilmesi ilkesini öne sürerek bunun takipçisi olmuş olan bizim sosyalist Sovyet iktidarı açısından *geriye* atılmış bir adımı ifade eder.

"Marksistler asla gerçeği işçi sınıfından gizlemezler. Son derece yüksek ücretler vererek burjuva uzmanların yardımından yararlanılmasının Paris Komünü'nün ilkelere geri dönülmesi anlamına geldiği gerçeğinin halktan gizlenmesi, burjuva siyasetçilerin düzeyine düşülmesi ve halkın aldatılması anlamına gelir." (13)

Tek kişi yönetimi

Kabul edlimesi daha güç olan kararlar da vardı. Lenin, sanayiı büsbütün çökmekten kurtarabilmek için, tek kişi yönetimine geçilmesi gerektiğini öne sürdü:

"İdeal sınıf bilinci ve disiplin kopullarında, kolektif çalışmaya katılanlar açısından, bu bağımlılık bir orkestra şefinin yumuşak liderliğini andıracaktı. Eğer ideal disiplin ve sınıf bilinci mevcut değilse, bu [tek kişi yönetimi -ç.n.] bir diktatörlüğün katı biçimlerine bürünebilir. Ancak, buna karşın, tek bir iradeye *kopulsuz tabi olup*, geniş ölçekli sanayi modeli temelinde örgütlenen süreçlerin başarısı açısından mutlak bir zorunluluktur." (14)

Aynı zamanda, uzman-yönetici, hem aşağıdan, yani işçilerden, hem de yukarıdan, yani işçi hükümeti ve işçi örgütlerinden -Sovyet ve sendikalardan- gelen basınca maruz kalmalıydı:

"Kitleler kendileri için sorumlu liderler seçme hakkına sahip olmalılar. Onları değirtirme, faaliyetleri sırasında attıkları en küçük adımı bilme ve kontrol etme hakkını ellerinde bulundurmalılar. (15)

"Sovyet iktidarı 'işyeri yönetimi'ni kapitalistlerin ellerine bırakırken, yöneticinin her adımını izleyen, onun yönetsel deneyiminden bilgi edinen, onun direktiflerine karşı çıkmaya hakkına sahip olmakla kalmayıp Sovyet iktidarının organları aracılığıyla onu görevden alma yetkisine de sahip olan işçi komiserleri ya da işçi komiteleri de atar... 'İşyeri yönetimi' yalnızca iş sırasında yürütmeye ilişkin işlevler açısından kapitalistlere teslim edilmekte, bunun kopulları ise Sovyet iktidarı tarafından belirlenmektedir ve söz konusu kopullar yine Sovyet iktidarı tarafından iptal edilebilir veya değiptirilebilir." (16)

İşçi demokrasisi ile tek kişi yönetiminin birbiriyle uyumlu hale getirilmesi gerekiyordu:

"Emekçi halkın -yatağından taşan sert, dalgalı bir bahar selini andıran- 'kamu katılmı'na açık demokrasisini, işyerinde *çelikten* bir disiplinle, iş zamanında tek bir kişinin, Sovyet liderinin iradesine *kopulsuz itaat* ile bağağırtmayı öğrenmek zorundayız.

"Bunu yapmayı henüz öğrenmedik.

"Bunu öğreneceğiz. (17)

"Hiç kuşkusuz, tek kişilik diktatoryal yönetimin demokrasi ile, Sovyet tipi devlet ve kolektif yönetim ile bağağmadığı... fikri çok yaygın. Bundan daha yanıltıcı bir fikir olamaz." (18)

Lenin bir değer önemli soruna da kararlılıkla el attı: fabrikalarda sıkı bir disiplinin uygulanması. Ekim Devrimi'ne öngelen haftalarda ve aylarda, işyeri yönetiminin disiplinine uymamak proleter eylemin başta gelen öğelerinden biriydi. Pimdi ise, iktidardaki proleterya yeni bir disiplini, proleter türden bir disiplini hayata geçirmek zorundaydı. Lenin, buna bir başlangıç olarak, 13 (26) Ocak 1918 tarihinde yaptığı bir konuşmada, kapitalizm altında uygulanan disipline *köklü bir biçimde* farklı olup proleteryanın kolektif iradesine dayanan zorunlu bir iş disiplinini tanımladı: "Sosyalist devrim sürüyor ve pimdi her şey kapitalist kılba disiplininin yerini alması gereken eğitlerin disiplininin, emekçi kitlelerin kendi disiplininin kurulmasına bağlı bulunuyor." (19)

23 Nisan 1918'de bu noktaya yeniden işaret etti:

"Devrimimizin yaşamındaki en güç, en yapamsal aşama başlamış bulunuyor... Muazam devrimci uğraşısı içinde pimdilik tek başına kalmış bulunan devrimci Rus proleteryanın kurtuluş günü gelinceye, uluslararası proleterya yardımımıza yetişinceye kadar ayakta kalmasını sağlayabilecek yegane şey çelikten bir sabır ve emek disiplinidir." (20)

Yine, 5 Temmuz 1918'de şunları söylüyordu:

"Her yeni toplumsal düzenin insanlar arasında yeni ilişkileri, yeni bir disiplini gerektirdiğini söylüyoruz. Feodal disiplin olmaksızın ekonomik yaşamın olanaksız olduğu,

bir tek disiplin türünün -kamçı disiplini- bulunduğu dönemler vardı; kapitalistlerin egemen olduğu, açlığın disiplini sağlayıcı güç olduğu zamanlar yaşandı. Oysa şimdi, Sovyet devrimiyle, sosyalist devrimin başlamasıyla birlikte, disiplin bütünüyle yeni ilkeler üzerine inşa edilmelidir; bu, işçilerin ve yoksul köylülerin örgütleyici gücüne inancın disiplini, yoldaşlığın disiplini, en yüksek düzeyde karşılıklı saygının, mücadele içinde bağımsızlık ve insiyatifin disiplini olmalıdır." (21)

Lenin, disiplinin yaşama geçirilmesi için kapitalizmin kendi yöntemlerine başvurulmasını öneriyordu. Yatıştırılması ve bastırılması olanaksız bir mantıkla, işçilerin sömürülmesini yodunlaştırabilmek, üretkenliği artırabilmek için geliştirilmiş yöntemlerden yararlanılmasını istiyordu:

"Parça başı sistem sorununu gündeme almalı, buna başvurmalı ve onu pratikte test etmeliyiz; Taylor sisteminde* bilimsel ve ilerici olan her şeye başvurulması sorununu öne çıkarmalıyız; ücretleri üretilmiş toplam mala, ya da demiryolları, su yoluyla taşımacılık sistemi, vs. vs. tarafından yerine getirilmiş toplam işe uygun olarak saptamalıyız... Sovyet hükümetinin görevi, tüm faaliyet alanlarında halkın çalışmanın ne olduğunu öğrenmesini sağlamaktır. Kapitalizmin bu bakımdan eriştiği son bilgi olan Taylor sistemi, tüm kapitalist ilerlemeler gibi, burjuva sömürünün katıksız vahşeti ile çalışma sırasındaki mekanik hareketlerin çözömlenmesi, gereksiz ve ilkel hareketlerin elenmesi, doğru çalışma yöntemlerinin titizlikle belirlenmesi, en iyi hesaplama ve kontrol sisteminin uygulanması, vb. alanında gerçekteşirilmiş en büyük bilimsel başarıların bir kombinasyonudur. Sovyet Cumhuriyeti, her ne pahasına olursa olsun, bilim ve teknolojinin bu alandaki başarılarında değerli olan her şeyi benimsemek zorundadır. Sosyalizmin inşasının olabilişliği, tam da bizim Sovyet iktidarını ve Sovyet yönetim örgütünü kapitalizmin çağdaş başarılarıyla bağaştırmadaki başarımıza bağlıdır. Taylor sisteminin bulgu ve öğretisini Rusya'da örgütlemeli, onu sistematik bir biçimde denemeli ve kendi amaçlarımızı uyarlamalıyız." (22)

Lenin, Taylorizmin emek yodunluğunu artırmanın bir yöntemi olduğu gerçediğini hiçbir biçimde gizlememiştir. Her şeye rağmen, 1914 yılında, Taylorizmi 'insanın makinalar tarafından köleleştirilmesi' olarak nitelemiş olan kişi Lenin'dir. (23)

Küçük burjuva tehdit

Lenin, proleterya diktatörlüğünün kitlesel küçük burjuva köylülüğü biçimine bürünmüş çok büyük bir tehditle yüz yüze olması nedeniyle, savunduğu bütün kapitalist önlemlerin - devlet kapitalizmi, burjuva uzmanlara görevler verilmesi, tek kişi yönetimi, Taylorizm, vs.- birer zorunluluk olduğunu düşünüyordu. Proleteryanın elinde bir adacık gibi duran sanayi, geri köylülük denizinin dalgaları altında yutulup gidebilirdi.

Lenin, ülkede bir arada bulunan sosyo-ekonomik unsurları birer birer saydı:

- "1. Patriarkal, yani bir dereceye kadar doğal olan bir köylü çiftçiliği;
- "2. Küçük meta üretimi (bu, tahılını satan köylülerin çoğunluğunu içine almaktadır);
- "3. özel kapitalizm;
- "4. devlet kapitalizmi;
- "5. sosyalizm.

"Rusya öylesine geniş ve öylesine değişik yapıdadır ki, bütün bu birbirinden farklı türden sosyo-ekonomik yapılar birbirine karşımiş biçimde mevcut bulunmaktadır. Durumun özgül niteliğini oluşturan şey de budur. (24)

"İşçi iktidarına yönelik en büyük tehditi ilk iki unsur oluşturmaktadır: Kapitalizmden sosyalizme geçilte başta gelen düşmanın küçük burjuvazidir; onun alışkanlık ve gelenekleri, ekonomik konumudur. Küçük mülk sahibinin... yalnızca bir tek arzusu vardır: kendisi için mümkün olduğunca çok şey almak, ele geçirmek. (25)

"Ya küçük burjuvaziyi bizim *kendi* kontrol ve muhasebemize tabi hale getireceğiz, ya da, bunlar, devrimin [Fransız devrimi kastediliyor -ç.n.] tam da bu küçük mülk sahipliği toprağından fıpkırmış Napoleon'lar ve Cavaignac'lar tarafından kesin ve kaçınılmaz olarak yıkıma uğratılması gibi, bizim işçi iktidarımızyı yıkacaklar." (26)

Lenin, küçük burjuva üretimi ve mübadelesine oranla, devlet kapitalizminin son derece olumlu avantajlara sahip olduğunu ileri sürdü:

"Karşıtlık, ekonomik yıkıntı ve gevşeklik üzerinde galebe çalmak en önemli şey olduğu için... devlet kapitalizmi ileri doğru atılmış büyük bir adım olacaktır; küçük mülkiyet anarşisinin devam etmesi en büyük, en ciddi tehlike olduğu için (onun üstesinden gelemediğimiz taktirde) bizi *kesinlikle* yıkıma uğratacağy için... devlet kapitalizmi bizi en güvenilir yoldan sosyalizme götürecektir. İşçi sınıfı devlet sistemini küçük mülkiyet anarşisine karşı nasıl savunacağını, geniş ölçekli üretimi devlet kapitalisti hattı boyunca ulusal çapta nasıl örgütleyeceğini öğrendiği zaman, kullanacağım deyim yerindeyse, bütün kozları kendi elinde toplayacak ve sosyalizmin pekiştirilmesi güvence altına alınacaktır.

"Birincisi, *ekonomik olarak*, devlet kapitalizmi bugünkü ekonomik sistemimizden ölçülemeyecek kadar üstündür.

"İkincisi, işçilerin ve yoksulların iktidarı Sovyet devleti içinde güvence altına alınmış olduğu için, Sovyet iktidarı açısından devlet kapitalizminde korkunç olan hiçbir şey yoktur." (27)

Devlet kapitalizmi, köylülüğün onun araçlığıyla sosyalizme doğru ilerleyeceği bir köprüydü: "Eğer küçük burjuvazi devlet kapitalizmine tabi kılmış olsaydı, Sovyet hükümeti altında devlet kapitalizmi sosyalizmin üçte ikisi anlamına geleceği için, sınıf bilinçli işçiler bunu tam bir gönüllülikle selamlamak durumunda olurlardı." (28)

"Bugün Rusya'da geçerli olan şey küçük burjuva kapitalizmidir, ve ülkeyi, 'üretim ve bölüşümün ulusal ölçekte muhasebesi ve kontrolü' olarak isimlendirilen *tamamen aynı* ara istasyondan geçerek *hem* geniş ölçekli devlet kapitalizmine, *hem de* sosyalizme götüren *tamamen aynı yol* budur." (29)

Milyonlar örgütlemenin yeni yöntemlerini öğrenmek zorundayız

Lenin'e göre, devrimden sonraki durum kitlelerin örgütlenmesinde bütünüyle yeni bir yöntemin bulunmasını gerektiriyordu:

"Çarlık rejimi altında binleri, Kerenski yönetimi altında yüz binleri örgütledik. Bu hiçbir şeydir, siyasette bunun kayda değer bir önemi yoktur. O bir hazırlık çalışmasıydı, hazırlık süreciydi. Öncü işçiler, on milyonlarca insanı örgütlemeyi öğrendikleri sürece, sosyalist ya da yeni toplumun yaratıcıları olarak anılmayı hak etmeyecekler, gerekli örgütleme bilgisine erişmiş olmayacaklar. Örgütlemeye giden yol uzun bir yoldur ve sosyalist inşanın getirdiği görevler sabırlı, uzun süreli bir çalışmaya ve yeterince sahip olmadığımız bir bilgi düzeyini gerektiriyor." (30)

Örgütleme çalışması, niteliksel açıdan köklü bir yeniliği zorunlu kılıyordu. Bu çalışma pratik ve sistemli olmalıydı:

"Bugün acil olarak ihtiyaç duyulan ve en başta gelen şey, pratik yetenek ve sistematik yöntemler sloganıdır... [Devrimciler arasında] bundan daha az popüler olan bir sloganın olmadığy söylenebilir. Devrimcilerin görevinin eski kapitalist düzeni yıkmaktan ibaret olduğu günlerde onların böyle bir sloganı reddetmeleri ve bunu alaya almaları tamamen anlaşılır bir şeydir. O şarlar, bu slogan, pratikte, şu ya da bu biçim altında kapitalizmle uzlaşma, ya da proleteryanın kapitalizmin temellerine karşı giriştiği saldırıyı, kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi zayıflatma çabasının üstünü örtüyordu. Proleterya iktidarı ele geçirdikten, kendi iktidarını pekiştirdikten ve yeni,

yani sosyalist toplumun temellerini atmaya yönelik geniş ölçekli bir çalışma başlatıldıktan sonra heyelerin köklü bir değişim geçirmesi gerektiği çok açıktı." (31)

Proleterya diktatörlüğünün güçlendirilmesi

Kuşkusuz, -özel sanayi ile devlet arasında ortaklık kurma, eski rejimden miras kalmış burjuva unsurlar olan teknisyenleri ve uzmanları işe alma ve onlara ekonomik ayrıcalıklar tanıma, tek kişi yönetimi, Taylorizm, vs. biçiminde kendisini gösteren- kapitalizme ödünler verme siyaseti proleter rejimi riske sokuyordu. Bunu görmemek için aptal olmak gerekirdi. Lenin her zaman gerçeği olduğu gibi ve açık açık ifade etti: "İşçi sınıfına gücü veren hey her zaman onun tehlikeleri cesaretle görmesi, onları tüm boyutlarıyla, açıkça ve cepheden karşılaması, yani tehlikenin varlığını itiraf etmekten korkmaması ve 'bizim' kampımızın gücüyle 'diğer' kampın, sömürücülerin kampının gücünü soğukkanlılıkla tartıp hesap etmesi olmuştur." (32)

Devlet kapitalizminin proleterya iktidarına yönelik olarak içerdiği tehlikelerin kabullenilmesi bunlardan kaçmak anlamına gelmiyordu. Lenin, tehlikeler karşısında felç duruma düşenlerin ancak korkaklar olduğunu söylüyordu. Yapılması gereken hey, bir yandan ekonomik alanda kapitalist unsurlarla uzlaşırken diğer yandan proleteryanın bunlar üzerindeki siyasi diktatörlüğünü güçlendirmektir.

Elbette burjuva uzmanlara güven duymamak gerekiyordu:

"Sovyet hükümeti, kendi hizmetinde ve kendisine sadık bir aydınkesime [intelligentsia]* sahip değildir. Aydınkesim, sahip olduğu deneyim ve bilgiyi -insanın en yüksek düzeydeki başarılarını- sömürücülere hizmet etmek için kullanıyor ve bizim sömürücüler üzerinde muzaffer olmamızı engelleyebilmek için elinden gelen her şeyi yapıyor... Devrimi kendisiyle bahardığımız, en büyük zorlukları kendisiyle birlikte aşacağız, önümüze uzanan zorluk bölgesini kendisiyle birlikte geçeceğimiz sınıf düzeyinde, fabrika işçileri ile şehir ve köy proleteryası düzeyinde güvenebileceğimiz hiç kimse yok." (33)

Her şeyden önce proleterya diktatörlüğünü güçlendirmek gerekiyordu: "Kendisinden bahsederken proleterya diktatörlüğü sözcüklerini kullandığımız, ancak etrafımızda çözü zaman bir pelte kadar şekilsiz bir hey olarak gördüğümüz devrimci bir otoriteye sahip olmayı güvence altına almıyoruz." (34)

Sonuç olarak

İktidara geldikten sonra, Lenin son derece güçlü bir teorik ve pratik görevi cesaretle karşılamak zorunda kaldı: kapitalizm ile sosyalizm arasındaki *geçiş dönemi* kavramına içeriğini kazandırmak. Gerçek karşısında kaçamaklı bir yol aramaya girişmeden, söz konusu dönemin, geçmiş ve geleceğe ait çelikli unsurların birbirleriyle mücadele halinde bir arada var olacakları bir dönem olduğunu açıkça belirtti.

Komünist ekonomik örgütleniş ile kapitalist ekonomik örgütleniş pek çok ortak özelliğe sahiptir. İşçi devleti -kapitalizm ile komünizm arasında bir geçiş aşaması, kaçınılmaz olarak, yığıntıların arasından doğacak toplumun özellikleri ile geleceğin toplumunun çekirdeğini kendi içinde barındırmak durumundadır. Bununla birlikte, geçiş döneminde, bu uzlaşmaz unsurlar birincisi -geçmiş- ikincisine -geleceğe- tabi biçimde birbirine eklemlenmiş olarak var olacaklardır.

İşçi iktidarı ve üretim üzerindeki işçi kontrolü derhal zihinsel emek ile kol emeği arasında bir köprü durumuna gelecek, bu ikisinin gelecekteki sentezi için, yani sınıfların tümünden ortadan kalkması için bir kalkış noktası teşkil edecektir.

Toplum ister kapitalist ister komünist olsun, teknisyenler üretim sürecinin gerekli bir ödesini, toplumun üretici güçlerinin önemli bir parçasını oluştururlar. Kapitalizm altında, bunlar üretim hiyerarşisi içinde bir düzeyi teşkil ederler. Bu hiyerarşinin esas kısmını oluşturan bir

varlık kazanırlar -sosyalizm ise bunu ortadan kaldıracaktır. Geçiş döneminde, bu durum bir anlamda varlığıny sürdürmeye devam edecek, ancak bir diğer anlamda varlığına son verilmiş olacaktır. Zihinsel emek birkaç kipinin ayrıcalığı olarak kaldığı ölçüde, hiyerarşik ilişkiler proleterya devrimi sonrasında bile fabrikalarda, demiryollarında, vs. varlıklarını devam ettireceklerdir. Ancak, işçi devleti, yani işçilerin kolektif varlığı kapitalistlerin bu hiyerarşi içindeki yerini alacak, teknisyenler işçilere tabi kılınacak, ve zihinsel hiyerarşi bu anlamda ortadan kaldırılmış olacaktır. Teknisyenler üzerindeki işçi kontrolünün anlamı, kapitalist unsurların sosyalist olanlara tabi kılınmasıdır. İşçi iktidarı daha etkin oldu, kitlelerin maddi ve kültürel düzeyi daha yüksek olduğu ölçüde, kafa işçilerinin tekeli konularının altı daha fazla olacaktır, bunların varlığı nihai olarak tümünden ortadan kalkacak ve zihinsel emek ile kol emeği arasında bir senteze ulaşılacaktır.

Marksizmin kurucuları, teknisyenlerin bir bütün olarak toplumun çıkarlarına tabi kılınmasının, bunların üretim süreci içinde işçilerle olan ilişkilerinin ikili rolü nedeniyle, yeni toplumun yüz yüze kalacağı en güç görevlerden biri olacağına dikkati çekmişlerdi. Nitekim, Engels bunları yazmıştı:

"Eğer... bir savaş bizi vaktinden önce iktidara getirirse, teknisyenler bizim başta gelen düşmanımız olacaklar, yapabildikleri her yerde bizi aldatacak ve bize ihanet edecekler; bu yüzden onlara karşı teröre başvurmak zorunda kalacağız, ancak bu durumda bile aldatılmış olacağız." (35)

Emek disiplininin uygulanması çok güç olacaktır. Her toplumsal üretim biçimi kendisini oluşturan farklı insanların koordinasyonunu gerektirir; bir başka ifadeyle söylersek, her toplumsal üretim biçimi disipline ihtiyaç duyar. Kapitalizm koşullarında, bu disiplin işçinin karşısına çıkan gelen zorlayıcı bir güç olarak, sermayenin kendisi üzerinde kurduğu iktidar olarak çıkar. Sosyalizm koşullarında, disiplin bilincin bir ürünü olacak ve özgür bir halkın alışkanlığı durumuna gelecektir. Geçiş döneminde ise, disiplin bu iki unsurun -bilinç ve zorlama- bir kombinasyonu olmak zorundadır. Proleter devletin kurumları, bir bilinç faktörü olarak kitlelerin örgütlülüğünü oluşturacaktır. İşçilerin üretim araçları üzerindeki kolektif mülkiyeti, yani üretim araçları üzerinde işçi devletinin mülkiyeti, emek disiplininin sağlanmasında bilinç unsuru açısından gerekli temeli temin edecektir. Aynı zamanda, işçi sınıfı, kolektif bir sınıf olarak, kendi kurumları -sovyetler, sendikalar, vb.- aracılığıyla üretimde tek tek işçilerin disiplin altına alınmasında zorlayıcı bir güç olarak hareket edecektir.

Teknisyenler, denetmenler (supervisors), vb. emek disiplinde özel bir yere sahiptir. Kapitalizm koşullarında, denetmen, işçi üzerindeki kapitalist zorlamanın ileticisi ve uygulayıcısı olan bir araç konumundadır. Komünizm koşullarında ise, bir denetmen herhangi bir zorlayıcı işleve sahip olmayacaktır. Onun işçilerle ilişkisi, emek disiplini bilinç ve alışkanlıkta dayalı olacaktır için, bir orkestra şefinin kendi orkestrasıyla olan ilişkisine benzeyecektir. Oysa, geçiş döneminde, işçiler hem disiplin sağlayan, hem de disiplin altına alınan faktör -hem özne hem de nesne- konumunda olacaklardır; teknisyenler ise, şekilsel olarak işçileri disiplin altına sokan bir role sahip görünmekle birlikte, yalnızca bir ileti (nakil) aygıtı olarak işlev görecekler ve bu kez işçi devletinin hizmetinde olacaklardır. (36)

* Lenin'in 'devlet kapitalizmi' terimini, kendinden sonra gelen ve bu kitabın yazarının (7) da aralarında olduğu Marksistlerin Stalin Rusyası'nı tanımlarken kullandıkları devlet kapitalizmi kavramından tamamen farklı bir içerikle kullandığını belirtmek gerekir. Lenin için, devlet kapitalizmi, (devlet ister kapitalist, ister proleter bir devlet olsun) devlet kontrolü altındaki özel kapitalizm (private capitalism) anlamına geliyordu. Stalin Rusyası devlet kapitalisti olarak nitelendiğinde ise, bu, devletin üretim araçlarını elinde bulundurduğu, proleterya tüm siyasi ve ekonomik iktidardan yoksunlaştırılmış durumda bulunurken bürokrasinin kapitalizmin görev ve işlevlerini -artık deherin işçilerden çekip alınması ve sermaye birikimi- yerine getirdiği bir rejim anlamına gelir.

* Amerikalı sanayi uzmanı (1911 yılında yayınlanmış *Principles of Scientific Management* (Bilimsel Yönetimin İlkeleri) adlı çalışmanın yazarı) F. W. Taylor, sanayide *stop-watch* yönteminin işçilerden yodun emedin çekip alınmasının bir aracı olarak kullanılmasını fikrinin öncülüğünü yapmıştır.

*Latin kökenli olup İngilizce ve Fransızca'da *intelligentsia* olarak yazılan bu terim, Türkçe çevirilerde yaygın olarak 'aydınlar', 'aydınkesim' gibi sözcüklerle karşılanmaktadır. Lenin'in terminolojisinde bu terimin bilim, edebiyat ve sanat alanındaki aydınlardan çok iyi öğrenim görmüş burjuva teknokratları, uzmanları, işyeri yöneticilerini, vb. dile getirdiğini belirtmek gerekir -ç.n.